

UNES LLETRES PAPALS SOBRE SANT ANIOL D'AGUJA

Josep Murlà i Giralt

No són pas massa abundants les notícies del pretèrit relacionades amb l'església de Sant Aniol d'Aguja, a l'Alta Garrotxa, el primer document conegut sobre la qual data de l'any 872. Es tracta, com prou bé se sap, d'aquell precepte del rei franc Carles el Calb, donat des del monestir de Sant Dionís amb data 3 de l'idus d'abril de l'any vint-i-tres del regnat, o sia l'11 d'abril, a favor de "*Racimiri abbatis ab dei Sanctique Andreoli et sancti Laurentii pretiosorum martirum*".

El document és una confirmació de donació de terres, llocs i esglésies a Racimir, abat benedictí de Sant Aniol d'Aguja i de Sant Llorenç del Mont. I en tractar-se d'una confirmació o ratificació s'ha de pensar que la donació es féu amb anterioritat, possiblement en els anys 859 o 860, quan, segons apunta hipotèticament Narcís Puigdevall ⁽¹⁾, uns monjos de l'orde de Sant Benet s'estableixen i funden cenobi a la vall d'Aguja com a conseqüència d'haver hagut de fugir de l'escomesa dels normands. Sant Aniol d'Aguja es convertí en església dependent de Sant Llorenç de Sous o del Mont en el moment en què la comunitat de monjos decidí deixar les seves dependències de la vall i establir-se en el faldar de la muntanya del Mont. En el segle XIV, Sant Aniol d'Aguja tenia la consideració d'església parroquial ⁽²⁾ i l'abaciologi de Sous, en tal centúria, resta incomplet, atès que se sap l'existència de Bernat (1298-1340), de Ramon de Fàbrega (1348-1372?) i de Pere de Serrat (1372-1379), però no el nom de qui, o dels que governaren en els anys que resten entre els dos primers ara citats. ⁽³⁾ I és precisament dins aquest curt període de temps, concretament l'any 1342, quan el papa Climent VI atorgà un seguit d'indulgències a l'església de Sant Aniol, per mitjà d'unes lletres signades a Avinyó el dia 9 de setembre. El document no esmenta pas enlloc cap topònim comarcal, però el santoral que cita i pel lloc on actualment es guarda -a la parròquia de Santa Margarida de Bianya, per bé que es dona per segur que hi arribà procedent del temple de Santa Magdalena del Coll, a la Vall del Bac ⁽⁴⁾-, sembla evident que la concessió d'indulgències es féu a favor de Sant Aniol d'Aguja i no de Sant Aniol de Fines-tres, que és l'altre temple parroquial de la comarca dedicat al citat màrtir.

L'església parroquial de Sant Aniol d'Aguja depenia, a la vegada, ja en el citat segle XIV, de la parròquia de Sadernes, que fou visitada pastoralment, en l'esmentada centúria i la següent, en els anys 1329, 1336, 1420 i 1432, per bé que de Sant Aniol només s'ha troba esment en la primera visita, o sia la del 1329, en temps del bisbe Gastó de Montcada, s'indica el següent: "*De Aguya. Item dicta die dictus visitator vocavit ante presenciam suam G. de Colello, clericus ecclesie de Aguya, qui iuratus et interrogatus super dictis capitulis, dixit se nescire quod indifeat correccionem seu emendacionem. Item dixit interrogatus quod decima dicta parochie est abbatis Sci. Laurencii de Monte et istius c. quantum ad terciam partem. Item*

quod est baiulus dicte decime Bernardus de Plana cum instrumento de sua vita. Et dictus visitator mandavit dicto clerico quod faceret dictum Bn. de Plana quod compareat coram domino officiali apud Gerundem prima dies veneris post festum Sci. Martini proxime instantis paratus hostendere titulum dicte bajulie. Item dictus visitator vocavit ad se Perpinianum Casa Siurana parochianum dicte ecclesie, qui iuratus et interrogatus super dictis capitulis dixit item quod clericus supradictus ⁽⁵⁾. O sia, que el visitador cridà a presència seva G. de Collell, clerge de l'església d'Aguja, el qual, preguntat sota jurament sobre dits capítols, digué que ell no sap que es necessiti correcció o esmena. De la mateixa manera digué el preguntat que el delme de la parròquia era de l'abat de Sant Llorenç del Mont quant a la tercera part. Digué també que Bernat de Plana era batlle del citat delme de per vida, i manà el visitador al clerge que digués a Bernat de Plana que comparegués davant el senyor oficial a Girona el primer divendres després de la festa de Sant Martí, preparat per ostentar el títol de dita batllia. El visitador cridà també a presència seva Perpinyà Casa i Siurana, parroquià de l'esmentada església, el qual, jurat i preguntat sobre els citats capítols, va dir el mateix que el clerge ja esmentat.

Aquesta visita pastoral, anterior a les lletres de Climent VI, no aporta pas, certament, cap data concreta sobre com devia ser l'església de Sant Aniol d'Aguja, en aquells moments, ni sobre la importància que tenia ni el tipus de vinculació que sostenia amb el monestir de Sous. Amb tot, cal pensar que l'orde benedictí hi mantenia encara la seva jurisdicció, com ho demostra en certa manera l'obtenció del delme, i que fou des del cenobi de Sant Llorenç de Sous d'on partí la petició de remissions per a l'església de Sant Aniol d'Aguja. El papa Climent VI, el llemosí Pere Roger, descendia d'una família noble i entrà de molt jove a l'abadia benedictina de *Chaise-Dieu*, a l'Auvernia ⁽⁶⁾. Al document papal, que no és original, sinó una còpia feta uns anys més tard, li manca la caplletra, de manera que el pergami es troba mutilat i resulta impossible, per aquesta raó, fer-ne una traducció íntegra. El regest és el següent:

"Als fills de la Santa Mare Església als quals arribin les presents lletres: "Nos misericordia divina Retres Manasgarden (sic) archiepiscopus, Thomas Triven (falta text, mutilat), Matheus Organchen (sic) episcopus, Thomas Senuscaten (sic) episcopus, Petrus Gallien (sic) episcopus, Avancius Sanchien (sic) episcopus, Paganus Sagonen (sic) episcopus (falta altre tros, per mutilació) (Pe)trus Montismaran (sic) episcopus, Galganus Alerien (sic) episcopus, Vincencius Maranen (sic) episcopus, Gregorius Opiden (sic) episcopus et Johannes Capionan (sic) episcopus", concedeixen quaranta dies d'indulgència als devots que visitin en peregrinació l'església parroquial de Sant Aniol, de la diòcesi de Girona, en les següents ocasions o festivitats: En la commemoració de la dedicació de la dita església, i per Nadal (Naixement del Senyor), Circumcisió, Epifania, "Parasceve" (Divendres Sant), Pasqua, Ascensió, Pentecosta, Trinitat, Corpus Christi, Invenció i Exaltació de la Santa Creu; en totes les festes de Santa Maria Verge, dels sants Joan Baptista i Evangelista, Pere i Pau i tots els Apòstols i Evangelistes; dels sants Esteve, Llorenç i par-

ticularment de sant Aniol, patró de la dita església, Martí i Nicolau. També de Maria Magdalena; en la Commemoració de Tots els Sants i dels Difunts i en les octaves de les dites festivitats; o que arribin en peregrinació els diumenges en la celebració de "maitines", "vespres" o qualsevol altres divins oficis. Als qui acompanyin la conducció del Cos de Crist (Viàtic) o els Sagrats Olis als malalts. O també als qui al toc de campana (l'"Angelus") agenollats diguin tres avemaries. Així mateix als qui aportin lluminària al temple, o altres adorns; i aquells qui per testament, o fora d'ell, deixin, lleguin o procurin diners, ornamentals o qualsevol altra caritat o subsidi per a la dita església. Altrament, als qui a la dita església encarreguin sufragis i preguin per les ànimes dels fidels difunts. En testimoni de tot el qual estenem les presents lletres, acompanyades de llurs propis segells (dels prelats). Donat a Avinyó, als 9 del mes de setembre de l'any del Senyor mil tres-cents quaranta-dos. I del pontificat del senyor Climent, papa VI, any primer".

L'esment dels "sants Esteve, Llorenç i particularment de sant Aniol, patró de la dita església, Martí i Nicolau. També de Maria Magdalena..." ve a confirmar, de manera quasi indiscutible, que les lletres papals són a favor de Sant Aniol d'Aguja, la festa titular de la qual s'escau en la data de l'1 de maig. El santoral citat guarda comprovada vinculació amb l'orde benedictí, i així tenim que el protomàrtir titulà els cenobis de Banyoles i inicialment el de Sant Joan les Fonts; que sant Llorenç era titular del monestir de Sous i resultava lògic que es concedissin indulgències en la seva festivitat, donada la vinculació que tenia amb l'església d'Aguja; que sant Martí, figura importantíssima en la cristianització de la Gàl·lia, era titular de l'abadia del Canigó i que sant Nicolau veié popularitzat el culte durant l'edat mitjana, en establir el dia de la seva festa el costum d'elegir bisbetó, que esdevingué molt estès als monestirs i catedrals i que es conserva, encara, al monestir benedictí de Montserrat, on l'escullen entre els membres de la seva Escolania. Tenim finalment citada, en aquesta part del document, santa Maria Magdalena, unes relíquies de la qual es guardaven a l'església abacial benedictina de la "Madeleine", al poble de Vèzelay (Borgonya, França), la qual cosa justifica que l'orde professés i propagués la devoció a la santa. L'abadia ripollesa així ho féu, i es venera santa Magdalena, pel que fa a Olot, en la capella que inicialment es trobava dins el palau abacial i que donà pas, en el segle XV, a la construcció d'un petit oratori extern al lloc anomenat "La cove den Bassols", esmentat el 1512 com a "oratori de Santa Magdalena equi edificat en el casal antic dit "la cove den Bassols" i que esdevingué un precedent de la capella que encara avui dia es conserva just a tocar el pont que porta el nom de la santa, al costat dels edificis que, segons diverses deduccions, formaven part del palau abacial.

A la Vall del Bac tenim també una església dedicada a Santa Magdalena, al costat de la casa del Coll. Com ja s'ha dit anteriorment, les lletres de Climent VI es guardaren, almenys durant una època, segons sembla, en aquesta església ubicada dins el terme parroquial de la Vall del Bac. Curiosament hi ha uns goigs dedicats a la titular, sembla que de començament del segle XIX i impresos a Olot per

Sebastià Puig, en la darrera estrofa dels qual s'indica:

“Molt honrada y venerada
sou en esta Vall del Bach
puix set Bisbes y Archebisbes
en un acte han firmat,
concedint grans Indulgencias
péra tots vostres Devots
que de totas parts hi venan
á demanarvos favors”⁽⁸⁾

¿Aquests “set Bisbes y Archebisbes” signants de la concessió d'indulgències, són els que vénen citats en les lletres papals, malgrat que el nombre no és coincident?, o bé, ¿tenia tanta importància l'església de Santa Magdalena del Coll com perquè li fossin atorgades remissions expresses per part de diversos prelats? La resposta s'ha de decantar, ara per ara i a manca d'altra documentació que demostrï el contrari, cap a la primera pregunta, considerant a la vegada la hipòtesi d'un intent de potenciació devocional, en el segle XVIII i inici del següent, que no deixà de valer-se del document datat a Avinyó per tal d'aconseguir les finalitats proposades. Tot això, cal repetir-ho, és hipotètic, però no descartable. De Santa Magdalena del Coll hi ha escasses referències històriques i documentals, amb la particularitat que l'església, d'estructura romànica, no està habitualment esmentada en les relacions de visites pastorals que els bisbes de Girona efectuaren, al llarg del temps, a la parròquia i altres temples de la Vall del Bac. Només hi ha constància de dues visites efectuades pels prelats a l'església de Santa Magdalena del Coll: 1736 i 1776. I queda clar que el temple, aleshores, era poc important, car disposava d'un altar no consagrat i d'un ornament sacerdotal, però no tenia calze ni patena, ni fonts baptismals ni sagrari per a la reserva⁽⁹⁾.

No obstant això, Santa Magdalena del Coll mereixia l'atenció de la feligresia. Consta que en data 2 d'agost de 1724 els pabordes de l'església, que eren Pere Joan Badosa, Rafel Colomer, Francesc Triadú i Francesc Llongarriu, van passar comptes de la seva administració al rector Mn. Bartomeu Serra, concretant que s'havien després de 14 lliures i 6 sous pel treball de fer daurar un marc, platejar uns canelobres, per despeses dels capellans i oficis del dimarts de Pasqua, i per la caritat de la missa del dia de santa Magdalena. També hi ha altres despeses, anotades el 26 de maig de 1729, per raó de “fer dorar las gradas” i pel treball d’*“axecar lo retaule y pintar la perspectiva”* i que costà tot plegat 7 lliures. I “per unas quartinas per Sta. Magdalena” i per altres “quartinas per lo Sto. Christo”, un cost d'1 lliura i 10 sous.

Un altre estat de comptes interessant correspon a 1760, per l'adquisició de roba. Consta el pagament de 33 lliures i 5 sous “Per una casulla de flors naturals que he fet fer; ço es per la roba, adornos, galó, flajo, seda, mans y demes cosas se ha hagut de manester per dita casulla; he pagat a Mestre Torras, sastre de Camprodon com consta de recibo”; de 18 lliures, 6 sous i 3 diners “per una alba y amit; ço es, per la tela, puntas, mans, fil y per trevallar la alba y crespar lo amit y per una alba de la Pql”, així com 9 sous i 6 diners “per un cingul y Tafetam, per dit amit”. Tot plegat va ser pagat “dels diners se ha anna plegat del baci de la Sta. y de las pensions y porratas del sensal que vüy fa Franco Molas, pages de Set Casas fins lo any 1760”.

Ja pel maig del 1750 el masover del Coll, Pau Soler, com a paborde de Santa Magdalena, pagà 9 lliures *"per arremendá la taulada y altres adobs de dita capella"*. La sagristia, annexionada al temple, es va fer entre 1777 i 1778, constant primerament el lliurament de 12 lliures, 3 sous i 9 diners *"a Franco Llongarriu en la construcció de la Sacristia se va fent"*, i amb data 23 de març de 1777 el pagament de 5 lliures, 8 sous i 9 diners *"a mestre de casas 18 jornals treballats per acabar la sacristia y altres adobs de la capella"*. Un any més tard, amb data del 6 de gener, consta un pagament de 7 lliures, 6 sous i 4 diners *"a Jaume Llongarriu per 300 teules, 100 rajols y altrás cosas ha sostret per les obres de Sta. Magdalena"*. El 17 d'agost del 1787, el capellà coadjutor Pau Comalat va pagar 40 lliures i 9 diners a l'argenter olotí Francesc Fillol per la Vera Creu que havia construït per a l'església. Es completa aquest lliurament a compte amb el que s'efectuà el 18 de setembre següent, de 50 lliures barceloneses, *"que han servit per pagar la Vera Creu nova que ab tot comprés las mans y plata importa 90 ll. com consta en recibo"*.

Tot plegat evidència que l'església de Santa Magdalena del Coll tenia un pes, dins el tarannà parroquial, similar o lleugerament superior, en alguns aspectes, al de les altres esglésies sufragànies situades a la Vall del Bac. Es de destacar que, en el segle XIX, segons consta en la consuetud de la parròquia, a Santa Magdalena del Coll adquiriren especial relleu les festivitats del dimarts de la Pasqua Florida (la missa major es deia amb assistència de tres capellans i es procedia, també, a la substitució del paborde fadrí) i la de la santa titular, pel juliol ⁽¹⁰⁾.

Però, com ja s'ha dit abans, tot això sembla coincidir amb una empremta devocional que no dubtà a assumir com a pròpies les indulgències que havien estat inicialment concedides a l'església de Sant Aniol d'Aguja.

La història d'aquesta antiga pertinença benedictina és ben difícil de reconstruir, pel que fa al pretèrit medieval. Monsalvatje en digué ben poca cosa ⁽¹¹⁾, malgrat haver-se abeurat en importantíssims documents antics que li van permetre aportar aquelles referències històriques, tan fonamentals com apreciades, sobre cadascuna de les esglésies de les comarques gironines. Diu, no obstant això, que el delme de Sant Aniol d'Aguja el percebia l'abat del monestir de Sous. Però ja sabem, per la visita pastoral de l'any 1329, que l'abat només rebia la tercera part del que s'obtenia per collita, rendes o beneficis. Aquesta dependència d'exacció es degué conservar fins gairebé a les acaballes del segle XVI, quan es produí la unió del priorat, juntament amb el de Sant Quirze de Colera, a l'abadia de Sant Pere de Besalú. Llavors, a partir de 1609, any en què es produí oficialment l'annexió de Sant Llorenç del Mont al monestir besaluenc, el delme de Sant Aniol el degueren cobrar els monjos de la comtal vila, d'acord amb el que s'estipula en la butlla decretada per Climent VIII, l'any 1592. L'annexió es concreta en el document, comporta també la de tots els drets, privilegis i concessions, si bé les rendes dels dos cenobis desapareguts devien ésser distribuïdes entre l'abat i la caixa comunal del monestir, amb obligació d'atendre les càrregues que imposaven les fundacions religioses dels priorats units ⁽¹²⁾.

Això es degué mantenir vigent fins al 10 d'agost de 1835, quan els monjos deixaren el monestir de Besalú obligats per l'aplicació del decret de supressió, signat pel Govern de Juan Alvarez Mendizábal, al qual seguí la llei de desamortització.

Bibliografia i notes

- (1).- Puigdevall i Dilmé, Narcís: *La rodalia de Sant Aniol d'Aguja, segons el document de l'any 872*". III Assemblea d'Estudis sobre el Comtat de Besalú (1976).
- (2).- Monsalvatje i Fossas, Francesc: *Nomenclátor històric*, Olot 1908.
- (3).- Corominas, Josep M^a, i Marquès, Jaume: *La comarca de Besalú*, Girona 1976. Marquès, Josep M^a, director de l'ADG, informació inèdita facilitada.
- (4).- Arxiu Parroquial de Santa Margarida de Bianya, dipositat a la parròquia de Sant Josep Obrer, a la Canya.
- (5).- Notícies facilitades per Mn. Josep Mª Marquès, Arxiver Diocesà Girona.
- (6).- *Album de los Papas*. Barcelona, 1912.
- (7).- Sala i Giralt, Carme: *Solució d'un enigma: El Palau de l'Abadia de Ripoll*. Article publicat a "La Comarca d'Olot", núm. 10-12, de març i abril de 1979.
- (8).- *Col·lecció de goigs d'esglésies del terme municipal de Vall de Bianya*, carpeta editada el 1980 pels Amics de la Vall de Bianya. Hi ha un facsímil dels goigs dedicats a Santa Magdalena del Coll.
- (9).- Marquès i Casanovas, Jaume: *Les esglésies de la Vall del Bac*. Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca de l'any 1977.
- (10).- Murlà i Giralt, Josep: *De la Consueta i altres notícies de la Vall del Bac*. Amics de la Vall de Bianya, 1982.
- (11).- Monsalvatje i Fossas, Francesc. Obra citada
- (12).- Sequestra, Dom Amand. *Sant Pere de Besalú, Abadia reial de la Congregació benedictina claustral Tarraconense*, 1932.